

*А. Ф. Шегеда,
завідувач лабораторії упровадження
освітніх інновацій КЗ «Житомирський
ОШПО» ЖОР*

Інструментарій самооцінювання освітніх процесів

Для виявлення та відстеження тенденцій розвитку якості освіти на різних рівнях у закладах освіти оцінювання ступеня напрямку і причин відхилень від цілей проводять послідовні і системні заходи – моніторинг якості освіти. Для повноти дослідження необхідно використовувати багатовекторний інструментарій або різні методи дослідження. Як правило, вони використовуються у комплексі: спостереження, інтерв'ю, структурованих бесід, фокус-групових інтерв'ю та досліджень «методом спалаху».

Спостереження (observation) – мета наукового дослідження, що полягає в активному (систематичному, цілеспрямованому, планомірному) та навмисному сприйнятті об'єкта, в ході якого здобуваються знання про зовнішні сторони, властивості й відносини досліджуваного об'єкта.

Елементи спостереження:

- спостерігач об'єкта спостереження;
- засоби спостереження.

Можна виділити основні *методичні вимоги* до спостереження:

- активність (пошук і фіксація дослідником потрібного ракурсу бачення об'єкта);
- можливість безпосереднього сприйняття поведінки людей у конкретних умовах та реальному часі;
- планомірність і навмисність (за певним планом та сценарієм);
- можливість широкого охоплення події та опису у взаємодії усіх її учасників.

Метод спостереження має певні переваги над іншими методами дослідження, а саме:

- здійснення спостереження одночасно з розвитком явищ, що їх досліджують;
- можливість безпосереднього сприйняття поведінки людей у конкретних умовах та реальному часі;
- можливість широкого охоплення події та опису взаємодії всі її учасників.

Недоліками методу спостереження є:

- обмеженість ситуації, за якою спостерігають;
- складність повного спостереження;
- суб'єктивність спостерігача.

Для діагностичного спостереження ставляться високі вимоги.

Воно має бути тривалим, систематичним, різнобічним, об'єктивним і масовим [2, с. 43].

Використання методу спостереження дає можливість зібрати необхідну інформацію про об'єкт.

Інтерв'ю та структуровані бесіди

Метою моніторингового дослідження можуть бути не стільки отримані підрахункові результати, скільки визначення проблеми або виведення довідкової інформації. Це можна здійснити за допомогою методу інтерв'ю або структурованої бесіди чи дискусії. Оскільки інтерв'ю є анонімним, то не завжди можуть бути сказані речі, які могли бути названі анонімно у анкеті. Опитування є частиною безпосередньої соціальної ситуації, воно пропонує можливість перепитувати, уточнювати, де респонденти також можуть задавати питання.

За допомогою інтерв'ю не можна опитати велику кількість людей, наприклад, як за допомогою анкетування.

Ключовими способами або напрямками для інтерв'ю та структурованої бесіди можуть бути:

- керівництво закладу освіти;
- голова методичного об'єднання;
- вчитель, який відповідає за «паралель»;
- старости класів;
- члени робочих груп;
- голова батьківської ради;
- відповідна шкільна інспекція.

Ефективний спосіб проведення інтерв'ю – це групове інтерв'ю, у якому одночасно беруть інтерв'ю у двох-чотирьох осіб.

Підготовка інтерв'ю розпочинається зі збору запитань та вибору з них найважливіших. На цій основі складається так званий сценарій інтерв'ю. Питання такого сценарію можна сформулювати більш неофіційно, ніж запитання у письмовій анкеті. Формулювати запитання варто більш широко. Інтерв'ю має залишити простір для бесіди і не повинно ґрунтуватися на анкеті, яку можна було б заповнити у письмовій формі. Якщо ви хочете поглибити певні теми, корисно зазначити центральні питання, які ви дійсно хочете задати, а також ключові слова для запитів. Щоб мати можливість додаткового обговорення, ви також можете вставити в інтерв'ю кількісні частини (опитування, короткі анкети).

Види фокус-групових інтерв'ю:

- *Peer групи (міні групи – 4-6 осіб).* Такі інтерв'ю дозволять глибше розібратися в обговорюваній темі;
- *Номінальні групи* – використовуються, коли потрібно виключити вплив групи і думки більшості на точку зору окремих індивідумів;
- *Конфліктні групи* – формуються з людей з яскраво вираженими поглядами (зіткнення протилежних думок);
- *Креативні групи* – основну увагу приділяють використанню різних проєктних технік;

- *Брейнстормінг* – використовується для генерації ідей за рахунок високих спеціальних технік;
- *Десантні групи* проводяться в реальних обставинах, які найбільш наближені до стандартної життєвої ситуації (офіс, квартира, спортзал, в природі);
- *Delphy*-групи використовують спеціальність конкретної області, їх просять висловити власні прогнози щодо певної події і обґрунтувати свій погляд. Думки експертів збираються і обговорюються та виокремлюються ключові прогнози. Цей висновок передається знову всім учасникам і пропонується ще раз висловити свої передбачення. Так відбувається три, чотири рази і прогноз устанавлюється;
- *Онлайн*-групи проводяться за допомогою інтернет, де може бути 8-10 респондентів. Час опитування групи відбувається від 60 до 90 хвилин;
- *Фокусоване групове інтерв'ю* – якісний метод дослідження, що організоване у вигляді розмови кількох респондентів (6-12 осіб) на задану інтерв'юером-модератором тему. Модератор лише направляє розмову у правильне русло. Метод дозволяє розкрити мотивацію людей, побачити варіанти сприйняття, ставлення до проблеми.

Особливості фокус-групових інтерв'ю:

- комфортність ситуації перебігу процесу, кожен учасник не обмежений часом для спілкування;
- дискусія має сфокусований характер. Думки учасників визначаються заздалегідь і фіксуються в інструкції ведучого. Є можливість коригувати думки один одного;
- групова інтеграція дозволяє дослідникові одержати інформацію про те, про що вони думають;
- інтеграція в процесі сфокусованого групового інтерв'ю дозволяє розкрити більш глибокі підвалини думок, психіки учасників;
- мета сфокусованого групового інтерв'ю – з'ясування напрямків думок кожного з учасників з різних кутів зору. Один з недоліків – можливий суб'єктивізм інтерпретації результатів роботи групи.

Дослідження «методом спалаху»

Для розуміння та порівняння індивідуального поточного настрою, очікувань попередніх знань, оцінок результатів уроку, проекту, розвитку є особистого задоволення учнів та вчителів можна використати один з інструментів дослідження «метод спалаху».

Оцінку поточної ситуації вчителі можуть фіксувати без особливих підготовчих робіт та без особливих витрат часу, залучаючи усіх учнів. Роблячи результати видимими для всіх, вчитель має можливість інтерпретувати та враховувати їх для подальшої роботи, адже оцінка запланована заздалегідь або спонтанно у поточній ситуації.

Учні вчать оцінювати свій поточний настрій, певні результати, події, особисте задоволення, робити цей аналіз лаконічно і співвідносити його з інформацією, наданою іншими учнями.

У «методі спалаху» вчитель виступає в ролі модератора. Задіяними можуть бути групи учнів чи цілий клас.

Хід проведення

1. Вчитель задає ключове питання усно або записує запитання на дошці чи фліпчарті.

Приклади:

- «За шкалою від -5 (дуже погано) до +5 (дуже добре) вкажіть, як ви себе зараз почуваете».
- «Наскільки ти задоволений оцінюванням твоїх результатів на уроці...?».
- «Як ти оцінюєш результати проєкту?»

2. Кожен учень висловлює власні особисті почуття чи оцінку задоволення (анонімно чи ні). Для цього використовують різні методи або варіанти. Їх варто частіше змінювати для розвитку інтересу в учнів.

Усно	Письмово	Шляхом просторового маркування або позиціонування
Варіанти:	Варіанти:	Варіанти:
*у визначеному порядку *у довільному порядку	*слова на картинках *слова на фліпчарті	*на підготовленому плакаті у формі: <ul style="list-style-type: none"> - шкали; - барометру; - системи координат; - графіку температури; - мішені дослідження. <p>В основному можна оцінити лише один критерій (опитування за допомогою одного пункту) або кількох критеріїв (опитування за допомогою багатьох пунктів)</p>

Приклади візуалізації

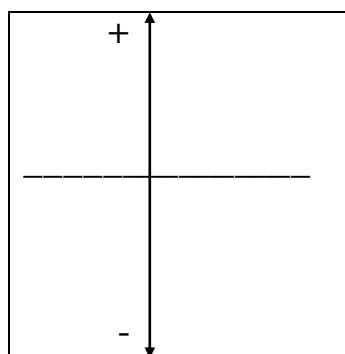
- За допомогою шкали:

- 8,-7,-6,-5,-4,-3,-2,-1 _____ +1,+2,+3,+4,+5,+6,+7,+8

😊😊	😊	😊	😊😊

Критерій 1; Критерій 2; Критерій 3

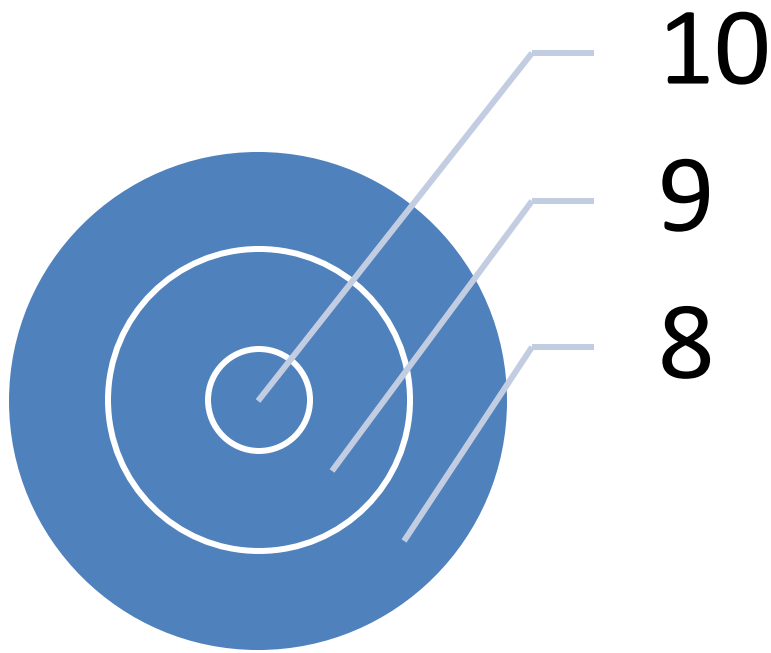
- Барометр:

- Система координат:

- Мішень досліджень

(від 1 до 10)

Температурна крива (для відображення порівнянь у часі)

+						
			
-

Вересень Жовтень Листопад Грудень Січень Лютий Березень

Необхідний час підготовки залежить від обраного варіанту. Наприклад, не потрібна підготовка для вербального опитування за «методом спалаху».

Час виконання – 5-10 хвилин. Оцінка результатів: від 5 хвилин (залежно від обраного варіанту).

Для корисного дослідження «методом спалаху» слід дотримуватись рекомендацій, а саме:

- довіра між вчителем та учнями допоможе отримати достовірний результат;
- визначте порядок опитування для великих груп, для менших груп – порядок спонтанний;
- не оцінюйте занадто багато критеріїв одночасно;
- індивідуальне оцінювання може бути здійснено анонімно або публічно;
- всі учасники мають висловити думку про загальне враження;
- використовуйте клейні крапки або фломастери;
- використовуючи мішень досліджень, треба обговорити форму позначок на мішені перед заповненням;
- учні можуть робити позначки на особистих робочих аркушах, а потім результати переносяться на підсумковий плакат;
- щоб уникнути впливу на опитування та спотворення результатів і підвищити анонімність, вчитель може заздалегідь прикріпити маркери оцінки, які потім не враховуються при оцінюванні;
- під час дослідження за «методом спалаху» не допускаються обговорення, а якщо вони необхідні – проводяться після опитування;
- знайдіть час для дискусії чи обговорення;
- не слід використовувати «метод спалаху» занадто часто.

Отже, для самооцінювання освітніх показників використання спостережень, інтерв'ю, структурованих бліц, фокус-груп, методів спалаху дасть можливість вчителю не тільки визначати реальний стан освітнього процесу, а й впливати на його якість.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про освіту” (№ 2145-VIII), прийнятий Верховною Радою України 05.09.2017 і підписаний Президентом України 25 вересня 2017 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Бодняр О.С. На допомогу менеджеру освіти. Частина VI. Тернопіль. Вид-во «Астон». 2006. С. 43.